

היום נלמד בעזרת ה':

שבועות דף ז

(בעמוד הקודם)

למדנו במשנה - את שיש בה ידיעה בתחלה וכו': 'את שיש בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתיים הרי זה בעולה ויורד'. דהיינו אם היתה לו ידיעה בתחילה שנטמא, ואחר כך הוא שכח ואינו יודע שנטמא ונכנס למקדש או אכל קודש, ואחר כך נודע לו שנטמא, עליו להביא קרבן עולה ויורד.

ת"ר מנין שאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו: מניין שפרשת 'קרבן עולה ויורד' מדברת רק על טמא שנכנס לבית המקדש או שאכל בשר קודש? דהיינו בפרשה כתוב שהקרבן הוא ל'נפש אשר תגע בכל דבר טמא' אך לא כתוב מה העבירה שהיא עשתה. ואנו לומדים שמדובר במקרה שכנס למקדש או אכל קודש. השאלה היא מניין לומדים זאת?

תשובה: ודין הוא וכו': לומדים מסברא. התורה כתבה אזהרה לטמא שלא יכנס למקדש, ואזהרה לטמא שלא יאכל קודש. וכן כתבה עונש כרת לטמא שנכנס למקדש במזיד, ועונש כרת לטמא שאכל קודש במזיד. אם כן, כמו שהאזהרה והעונש הם על טומאת מקדש וקדשיו, כך גם הקרבן עולה ויורד שחייבה התורה לנטמא בשוגג, מדובר בטמא שנכנס למקדש או אכל קודש.

קושיא: ואימא תרומה שהזהיר וענש: גם על תרומה יש אזהרה שלא לאכול אותה בטומאה, וכן עונש מיתה בידי שמים לאוכל אותה בטומאה. ואם כן אולי פרשת קרבן עולה ויורד מדברת גם עליה? **תירוץ:** לא **אשכחן עון מיתה דחייב עליה קרבן:** העונש של אכילת תרומה בטומאה, הוא מיתה בידי שמים ולא כרת. אמנם לא מצאנו מקרה של עון שהעונש שלו מיתה בידי שמים במזיד, ובשוגג חייבים עליו קרבן חטאת. (אבל מצאנו עון שיש בו כרת במזיד ויש בו קרבן בשוגג). ואם כן אין לומר שיתחייב על אכילת תרומה בטומאה בשוגג קרבן עולה ויורד.

קושיא: אימא הני מילי קרבן קבוע אבל עולה ויורד נתי, מידי דהוה אשמיעת קול ואביטוי שפתיים: אולי לא מצאנו זאת דוקא בקרבן חטאת שהוא 'קרבן קבוע' שאין בו הבדל בין עני לעשיר. אבל קרבן 'עולה ויורד' שמשתנה בין עני לעשיר, כן יתחייב בו גם בעבירה שהמזיד שלה הוא מיתה בידי שמים. והראייה, שעל שתי השבועות דלהלן חייבים קרבן עולה ויורד בשוגג, למרות שבמזיד אין עליהם עונש כרת או מיתה. ומכאן אנו לומדים שקרבן עולה ויורד שונה מחטאת, ואם כן יש לומר שיתחייבו בו גם על אכילת תרומה בטומאה בשוגג.

שתי השבועות הן - א. 'שמיעת קול' הנקראת גם 'שבועת העדות' = אדם שביקש מחבירו שיעיד לטובתו, וחבירו נשבע לו בשקר שהוא לא יודע עדות על הענין. ב. 'ביטוי שפתיים' = הנשבע בשקר שעשה מעשה שלא עשה, או נשבע שיעשה מעשה ועבר ולא עשה.

תירוץ: אמר קרא "בה", בה למעוטי תרומה: נאמר בקרבן עולה ויורד "לכל טמאתו אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ". המילה 'בה' ממעטת טמא שאכל תרומה שאינו חייב קרבן עולה ויורד. **קושיא:** אימא בה למעוטי מקדש, דלא סגי ליה בקרבן עולה ויורד עד דמייתי קרבן קבוע: אדרבא אולי "בה" בא למעט מקדש וקדשיו. והיינו מכיון שזה כל כך חמור לא מספיק להביא קרבן עולה ויורד, אלא צריך להביא קרבן קבוע שאינו משתנה בין עשיר לעני.

הגמרא מביאה מקור אחר לכך שקרבן עולה ויורד בא רק על טומאת מקדש וקדשיו.

קרי רבא עליה דרבי 'דולה מים מבורות עמוקים': רבא שיבח את רבי בגלל שהוא גילה את המקור.

נאמר בקרבן עולה ויורד "או נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא, או בְּנִבְלַת חֵיהּ טָמְאָה או בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טָמְאָה". לא היה צריך לכתוב גם את נבלת 'בהמה' טמאה, כי כבר כתוב נבלת 'חיה' טמאה, ובהמה בכלל חיה. אלא 'הבהמה' נכתבה כדי ללמד שקרבן עולה ויורד בא על טמאת מקדש וקדשיו. כי נאמר כאן בעולה ויורד "בהמה טמאה" ונאמר להלן בטמא שאכל קודש "בהמה טמאה", ואנו לומדים משם לכאן, שהקרבן הולך על אוכל קודש בטומאה.

אשכחן טומאת קודש וכו': למדנו מקור לטמא שאכל קודש שמביא קרבן עולה ויורד. אך מניין שאם נכנס למקדש מביא את הקרבן?

והתשובה - נאמר ביולדת "בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא" הפסוק מקיש את אכילת קודש וכניסה למקדש זה לזה. ולכן גם לגבי קרבן עולה ויורד הם שווים זה לזה. ואם הוא חייב על הקודש קרבן, הוא חייב גם על המקדש.

קושיא: אי הכי תרומה נמי, דאמר מר "בכל קדש לא תגע" לרבות את התרומה: אם כן צריך להיות קרבן עולה ויורד גם על טמא שאכל תרומה. כי מהפסוק של יולדת הנ"ל לומדים שגם אסורה לגעת בתרומה. נמצא שגם תרומה הוקשה ל'קודש'. **תירוץ:** הא מיעט רחמנא בה: כפי שאמרנו למעלה, בקרבן עולה ויורד נאמר "לכל טומאתו אשר יטמא בה" למעט תרומה.

קושיא: אימא 'בה' למעוטי מקדש. **תירוץ:** מסתברא מקדש לא ממעטין שכן בכרת כמותה: הסברא אומרת שלא נמלט טומאת מקדש, כי היא דומה לטומאת קודש. משום שחייבים על טומאת מקדש כרת כמו שחייבים על אכילת קודש כרת. וכן נמלט תרומה שלא חייבים עליה כרת אלא מיתה בידי שמים.

קושיא: אדרבה תרומה לא ממעטין שכן אכילה כמותה: אדרבא לא נמלט תרומה כי היא דומה לאכילת קודש, ששניהם באיסור אכילה. וכן נמלט כניסה למקדש שאינה איסור אכילה ולכן אינה דומה לאכילת קודש.

הגמרא מביאה מקור אחר שיש קרבן עולה ויורד על 'טמא שנכנס למקדש'. (אבל על 'טמא שאכל קודש' נשאר המקור הנ"ל שהביא רבי).

אלא אמר רבא: נאמרו שלושה פסוקים המלמדים שהאוכל בשר שלמים בטומאה חייב כרת. א. "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זֶרְעֶכֶם אֶל הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַה' וְטָמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא". ב. "וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בְּשַׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטָמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה". ג. "וְנִפֶּשׁ כִּי תִגַּע בְּכָל טָמֵא ... וְאָכַל מִבְּשַׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְנִכְרְתָה".

מדוע נצרכים שלושה פסוקים? תשובה - האחד כתוב בלשון 'כלל' "אֶל הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" ולא מוזכר איזה קודשים. השני הוא 'פרט' דוקא 'שלמים'. ואם יש כלל ואחר כך פרט, הפרט (= קרבן שלמים) בא ללמד שהכלל של אכילת קודשים בטומאה, אמור בקדשי מזבח ולא בקדשי בדק הבית. (זוהי אחת מהמידות שהתורה נדרשת בהן - 'דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא').

והפסוק השלישי מיותר, ללמד על טומאה הכתובה בפרשת קרבן עולה ויורד בסתם, בלי שפירשה התורה באיזו טומאה מדובר. ועל כך הפסוק הזה מלמד שמדובר בטמא שאכל קודש. אמנם אין לנו צורך ללמד על טמא שאכל קודש שחייב קרבן עולה ויורד, כי כבר יש לנו מקור לכך מדברי רבי כנ"ל. ולכן אנו לומדים מהפסוק לטמא שנכנס למקדש. (וזוהי מידה הנדרשת בתורה של "אם אינו ענין" = אם הפסוק אינו נצרך לכאן נלמד ממנו למקום אחר).

קושיא: והאי מיבעי ליה לכדרכי אבהו וכו': הרי הפסוק השלישי נצרך ללמד את מה שאמר רבי אבהו! דהיינו ללמד על טמא שאכל קדשי מזבח שאינם ראויים לאכילה, שחייב כרת. כגון האוכל את עצי המערכה או את הלבונה או הקטורת.

ולר"ש דאמר וכו': אומר רבי אבהו - ולדעת רבי שמעון שטמא האוכל דברים שאינם נאכלין אינו חייב כרת, הפסוק השלישי מלמד על טמא שאכל 'חטאת הפנימית' שחייב כרת. (חטאת הפנימית = כגון פר ושעיר של יום הכיפורים שמזים את הדם שלהם בתוך ההיכל על הפרוכת ועל מזבח הזהב).

והחידוש בדבר, כי רבי שמעון סובר שכל קרבן שאינו קרב על מזבח החיצון כמו קרבן שלמים (כלומר שדמו לא נזרק על המזבח החיצון שבעזרה אלא על המזבח הפנימי בהיכל), לא חייבים עליו משום פיגול. 'פיגול' = כשהכהן עשה את אחת מארבע העבודות של הקרבן (שחיטה, קבלה, הולכה, זריקה) הוא חשב שהקרבן יאכל אחרי הזמן שלו.

לדעת רבי שמעון לא שייך פיגול בחטאת הפנימית. כי דין פיגול נלמד מקרבן שלמים, ולכן אנו לומדים שרק קרבן הדומה לקרבן שלמים שקרב על המזבח החיצון שייך בו פיגול, ולא חטאת הפנימית שאינה קריבה על המזבח החיצון.

על פי זה היינו אומרים שלדעת רבי שמעון גם לא יהיה חיוב כרת לאוכל חטאת הפנימית בטומאה. ועל כך מלמד הפסוק השלישי בשלמים הנ"ל.

הגמרא מביאה מקור אחר שיש קרבן עולה ויורד על טמא שנכנס למקדש.

אלא אמרי נהרדעי משמיה דרבא: אכן לומדים מהפסוק השלישי בשלמים לקרבן עולה ויורד, אבל לא לומדים זאת מ"הכרת" שנאמר בו, אלא מ"הטומאה" שנאמרה בו.

בשלושת הפסוקים הנ"ל נאמרה לשון 'טומאה'. א. "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זָרְעֶכֶם אֶל הַקִּדְּשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַה' **יְטַמְּאוּ** עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא". ב. "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בְּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' **יְטַמְּאוּ** עָלָיו וְנִכְרְתָה". ג. "וְנֶפֶשׁ כִּי תִגַּע **בְּכָל טָמֵא** ... וְאָכַל מִבְּשָׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְנִכְרְתָה".

היה מספיק לכתוב זאת רק פעם אחת. אלא הפעם הראשונה והשניה אכן נצרכים לכלל ופרט כנ"ל. אבל הפסוק השלישי מיותר ללמד על טומאה שנאמרה בקרבן עלה ויורד כנ"ל, שחייב על טמא שאכל קודש. אבל אין צורך בזה כנ"ל, ולכן ניקח את זה ללמד על טמא שנכנס לקודש.

קושיא: **והאי נמי מיבעי ליה וכו':** גם את ה"טומאה" צריך לכתוב בשלושת הפסוקים הנ"ל, והיא לא מיותרת. בגלל שהרי רבי אבהו אמר שהפסוקים נצרכים ללמד על טמא שאכל קדשים שחייב כרת. ולכן הפסוק מוכרח לכתוב על מה הוא חייב כרת, דהיינו על אכילה בטומאה.

הגמרא מביאה מקור אחר שיש קרבן עולה ויורד על טמא שנכנס למקדש.

אלא אמר רבא אתיא טומאתו טומאתו: ישנה גזירה שווה מהמילה 'טומאתו'. נאמר בקרבן עולה ויורד "לכל **טומאתו**" ונאמר בפרה אדומה "טמא יהיה עוד **טומאתו** בו". כמו שבפרה אדומה מדובר על עונש כרת לנכנס למקדש כשהוא טמא, כך גם כאן מדובר על קרבן לטמא שנכנס למקדש. (והמקור לקרבן עולה ויורד לטמא שאכל קודש, נשאר כדברי רבי שלמד בגזירה שווה 'בהמה' 'בהמה' מטמא שאכל קודש לקרבן עולה ויורד).

קושיא: **ואלא 'בה' למה לי:** לאחר שיש לנו מקור שקרבן עולה ויורד מדבר רק על טומאת מקדש וקודשיו, אם כן מדוע צריך את המיעוט 'בה' שנאמר בקרבן עולה ויורד ("לכל **טַמְאָתוֹ אֲשֶׁר יְטַמֵּא בָּהּ**") למעט טמא שאכל תרומה?

תירוץ: **לרבות נבלת עוף טהור:** ה'בה' לא בא למעט, אלא בא לרבות אדם שנטמא על ידי אכילת 'נבלת עוף טהור' ונכנס למקדש או אכל קודש שחייב קרבן עולה ויורד.

ביאור הדבר. נבלת בהמה או חיה מטמאת במגע ובמשא, אבל נבלת עוף לא. אמנם נבלת עוף טהור מטמאת ב'בית הבליעה', דהיינו האוכל נבלת עוף טהור נטמא גופו (וכן נטמאו בגדיו שהיה לבוש בהם בשעה שהנבלה היתה ב'בית הבליעה' שלו).

קושיא: הא אמרת בה מיעוטא הוא: הרי אמרת ש'בה' זהו מיעוט ולא ריבוי! תירוצ: **משום דמיעוטא הוא וכו':** אדרבא, דוקא בגלל ש'בה' זה מיעוט, בסופו של דבר הוא נהפך לריבוי! והיינו בגלל שיש כבר מיעוט אחר בפסוק "או כי יגע" ללמד שדוקא מי שנטמא על ידי נגיעה חייב קרבן עולה ויורד, ולא על ידי אכילת נבלת עוף טהור. ואם כן ה"בה" שנאמר אחר כך הוא מיעוט נוסף. ויש לנו כלל 'אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות' (כי המיעוט השני ממעט את המיעוט הראשון. תוס' יומא ס'). ואם כן ה'בה' בא לרבות מי שנעשה טמא על ידי אכילת נבלת עוף טהור.

*

למדנו במשנה - יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בפנים וכו': אם היתה לו ידיעה בתחילה שנטמא ואחר כך הוא שכח ואינו יודע שנטמא, ונכנס למקדש או אכל קודש. השעיר של יום כיפור ויום כיפור עצמו מגינים עליו מהיסורים, עד שיוודע לו שחטא והוא יביא קרבן עולה ויורד לכפר על חטאו.

תנו רבנן "וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל" וגו': פסוק זה נאמר בשעיר של יום הכיפורים. היה מקום לפרש שהטומאות המדוברות בפסוק הם שלושת החטאים של ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים, שנאמר בהם לשון 'טומאה'. ועליהם מכפר השעיר.

על כך נאמר "וכפר על הקודש **מטומאות בני ישראל**" ולא 'כל טומאות', דהיינו הפסוק מדבר רק על חלק מהטומאות. והפסוק לא מפרש לך איזה טומאות. ואנו לומדים זאת מ'במה מצינו'. דהיינו מצאנו טומאה שהכתוב חילק אותה משאר הטומאות, והיא טומאת מקדש וקדשיו (ובדף הבא יתבאר במה היא חלוקה משאר הטומאות). ולכן גם כאן כשהפסוק חילק טומאה אחת משאר טומאות ואמר שרק עליה מכפר השעיר, מדובר בטומאת מקדש וקדשיו. זו דעת רבי יהודה.

ר"ש אומר: לדעת רבי שמעון אין צורך ללמוד ממקום אחד שהשעיר מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, אלא לומדים זאת מהפסוק עצמו. "וכפר על **הקדש מטומאות בני ישראל**" הכוונה מהטומאות של קודש, כלומר טומאת מקדש וקדשיו.

יכול על כל טומאה וכו': ממשיכה הברייתא ואומרת - אולי השעיר מכפר על כל טומאה של מקדש וקודשיו, בין שיש בה ידיעה ובין שאין בה ידיעה?

על כך נאמר בהמשך הפסוק **"ומפשעיהם לכל חטאתם"**. 'פשעים' הם עבירות שנעשות במזיד, 'חטאים' הם עבירות שנעשות בשוגג. הפסוק משווה אותם זה לזה, ללמד שהחטאים דומים לפשעים. כמו שעל פשעים לא מביאים קרבן (שהרי קרבן בא רק על עבירה בשוגג), כך גם החטאים שאמורים כאן הם חטאים כאלה שלא מביאים עליהם קרבן. והיינו טומאת מקדש וקדשיו שלא מביאים עליה קרבן עולה ויורד.

וכל זה דוקא כאשר יש בה ידיעה בתחילה (שידע שנטמא), ואין ידיעה בסוף (ששכח שהוא טמא ונכנס למקדש או אכל קודש והגיע יום כיפור והוא עדיין לא יודע שעבר את העבירה), ועל זה מכפר השעיר (כלומר מגין מהיסורים עד שיוודע לו שחטא ויביא קרבן). אבל אם יש ידיעה בתחילה ואחר כך העלם באמצע וידיעה בסוף (דהיינו שלבסוף הוא יודע שעשה עבירה), מביאים על העבירה הזו קרבן עולה ויורד, והשעיר לא מכפר עליה.

ומניין ליש בה ידיעה בתחילה וכו': הברייתא ממשיכה - ומניין שהשעיר מכפר (כלומר מגין מהיסורים לבינתיים) על טומאת מקדש וקודשיו שיש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף (כאמור), ולא מכפר על טומאה שאין בה ידיעה בתחילה?

על כך נאמר **"ומפשעיהם לכל חטאתם"**. כלומר השעיר מכפר על עבירה שיכולה להגיע לבסוף לידי קרבן חטאת. וזהו דוקא שהיתה לו ידיעה בתחילה ולא היתה לו ידיעה בסוף, שבשלב הזה השעיר מגין מהיסורים, עד שבעתיד כשיוודע לו שעבר את העבירה הוא יביא קרבן חטאת לכפר עליה. אבל אם לא נודע לו בתחילה שנטמא, הוא לא יביא עליה חטאת לעולם. עד כאן הברייתא.